

**Göteborgs Universitet
Institutionen för socialt arbete
Familjeterapeuterna Korsvägen AB
B-uppsats
Höstterminen 2008**

”Ibland har det räckt med att bara tänka på handledningen, så har jag stått ut”.

**Grupphandledning för familjehem i Varberg
En utvärdering**

**Ann Dahl
Pia Gunnarsson**

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	3
Syfte och frågeställning	3
Förståelse	4
– handledning till familjehem	4
– handledning	5
– handledning i grupp	6
– handledarens roll	7
– avgränsningen mellan handledning och arbetsledning	7
– utvärdering	8
– kvalitet	8
– intervjun	9
– redovisningen av resultatet	9
Praktik	10
– urvalsprocessen	10
– intervjuerna med familjehemmen och handledaren	10
– vår relation till de intervjuade	11
Resultat	12
– erfarenheter	12
– formen för handledningen	12
– förväntningar	13
– erfarenhet av annan handledning	13
– gruppen	13
– handledarens teori och metod	14
– vad innebär handledning	15
– hur påverkas de placerade barnen av handledning	16
– handledarrollen	16
– skillnad mellan handledning i grupp och handledning av familjehemssekr.	17
– avslutningen	18
Analys	19
Slutdiskussion	20
Referenser	22
Bilagor	
Frågeguiden till familjehem	
Frågeguiden till handledare	
Brev till familjehem	

Inledning

Vi är socionomer och har arbetat med socialt arbete på många olika sätt med barn, ungdomar och vuxna. Sedan några år tillbaka arbetar vi tillsammans som familjehemssekreterare i familjehemsgruppen i Varberg.

När vi inom ramen för vår utbildning nu har möjligt att fördjupa ett ämne, har vi valt att få mer kunskap om den externa grupphandledning som Individ och familjeomsorgen i Varberg erbjuder våra familjehem.

Den första handledningsgruppen för familjehem i Varberg startade hösten 1998. Inspirationen till att starta handledningsgruppen kom från bl. a Halmstad och Bohuslänstinget som haft handledningsgrupper för familjehem med goda erfarenheter. Många av de privata familjehemsorganisationer som började växa fram erbjöd sina familjehem grupphandledning. I den allt hårdare konkurrensen om familjehem, såg familjehemsgruppen det som en konkurrensfördel att också kunna erbjuda grupphandledning. Det var med andra ord en del av en planerad kvalitetsutveckling inom familjehemsvården i Varberg.

Den första gruppen tidsbegränsades till att pågå under två år. Eftersom gensvaret hos familjehemmen var gott och flera familjer var intresserade startades ytterligare en grupp efter några år. Den tredje gruppen startades för att ge familjehem med placering från släkt/nätverk en egen grupp.

Idag pågår sammanlagt tre grupper. Två av grupperna har en blandning av ”traditionella” familjehem och släkting/nätverksfamiljehem. En av grupperna är för jourfamiljehem. Tidsgränsen på två år har slopats och grupperna är öppna för att familjehem deltar kortare eller längre tid beroende på behovet.

Sammanlagt 55 familjehemsföräldrar har deltagit i grupphandledningen under de sammanlagt 10 år som gått. Under åren som handledningen pågått, har det varit samma handledare.

Vi är nyfikna på vad familjehemmen tycker om den externa handledningen. Att vi väljer just detta ämne beror också på att vi har egna erfarenheter av extern grupphandledning. Grupphandledning har varit **en** viktig del av vår yrkesutveckling och det är en självklarhet att vi måste ha handledning för att kunna utföra ett bra arbete. Vi tror också att det är viktigt för våra familjehems utveckling och självklart också för de placerade barnen.

Syfte och frågeställningar

Vi vill utvärdera den externa grupphandledningen för familjehemmen i Varberg. Syftet är att få mer kunskap om hur familjehemmen och deras handledare uppfattar betydelsen av handledning. Vi har även ett intresse av att utveckla familjehemsarbetet och utgår ifrån att handledning är en viktig del.

Vad tycker familjehemmen om grupphandledningen?

Finns det nackdelar med grupphandledning?

Har familjehemmen nytta av handledningen, är den användbar?

Förståelse

Handledning till familjehem

6 Kap. 7 § Socialtjänstlagen

Socialnämnden skall i fråga om de barn som avses i 6 §

- medverka till att de får god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden,
- verka för att de får lämplig utbildning,
- lämna vårdnadshavarna och dem som vårdar sådana barn råd, stöd och annan hjälp som de behöver.

Familjehemsföräldrar kan dessutom behöva handledning. Handledning kan innebära att de får stöd i att utveckla förhållningssätt, bemötande och förmåga att samtala med det placerade barnet. Syftet med handledning är att familjehemsföräldrarna genom ökad kunskap, insikt, förståelse och reflektion bättre skall kunna hjälpa barnet. Därmed kan känslan av stress och otillräcklighet hos familjehemsföräldrarna begränsas och möjligheten att ge det placerade barnet adekvat stöd i utvecklingsprocessen ökar. Eftersom barn med allt svårare problem placeras i familjehem är det angeläget att familjehemmen får stöd och handledning i den omfattning som behövs så att de placerade barnen får goda förutsättningar att utvecklas och omplacering av dem kan undvikas. (SOU 2005:81 Källan till en chans).

Vi har inte kunnat finna någon tidigare forskning om grupphandledning eller handledning till familjehem. Den forskning som finns handlar om stöd till familjehem. I den genomgång av svensk forskning inom familjehemsvården som Bo Vinnerljung gjorde i mitten av 1990-talet konstaterade han att flera undersökningar visade på stora otillfredsställda behov av stöd i familjehemsplaceringarna. Samtidigt fanns andra undersökningar som visade på att de flesta var nöjda med det stöd de fick. Vinnerljungs reflektioner är att det handlar om skillnader mellan behov och efterfrågan. Efterfrågan uttrycks exklusivt av familjehemmen själva medan behov kan bedömas från andra kriterier. Socialtjänstens uppgift är inte enbart att ge hjälp åt familjehem som så önskar. Socialtjänsten är också en myndighet med ett omfattande vårdansvar för barnet, och är dessutom uppdragsgivare åt familjehemmet. (sid. 161, Vinnerljung, 1996)

Ingrid Höjer tar i sin forskning om familjehem fram faktorer som bidrar till att familjehemsföräldrar lyckas med sitt uppdrag.

- En god relation mellan familjehemsekreterare och fosterföräldrar, särskilt i början av en placering
- Fosterföräldrarnas relation till barnet, särskilt viktig verkar fostermammans relation vara
- Fosterföräldrar som kan tolerera attityder och värderingar som var olika deras egen
- Fosterföräldrar som klarar av att hantera osäkerhet
- En stor portion självinsikt tillsammans med en öppen attityd om den egna familjen
- Att kunna dela sig mellan den egna familjen, fosterbarnet och familjehemsekreterare.
- Att sätta barnets behov framför sina egna
- Att kunna samarbeta med barnets föräldrar, i de fall fosterföräldrarna hade en kritisk och negativ attityd till barnets föräldrar, var det större risk att placeringen skulle misslyckas. (Eastman 1982, ur Höjer 2001)

Av ovanstående kan man utläsa att det ställs stora krav på familjehemmen. För att klara ett uppdrag som familjehem blir det mycket tydligt att de behöver olika slags stöd och handledning. Det finns inga formella kompetenskrav på att familjehemmen ska ha utbildning, grundtanken är att de ska vara en ”vanlig” familj.

En ”vanlig familj” som i sitt hem både ska vara en god omsorgsgivare och på ett professionellt sätt kunna möta barn/ungdomar och deras behov. De skall också klara av att samarbeta med barnets/ungdomens föräldrar, socialtjänsten och övriga myndigheter, t.ex. BUP, barn- och ungdomspsykiatri.

När vi har sökt efter kunskap om handledning har i stort sett all handledningslitteratur som vi funnit handlat om professionell handledning för yrkesverksamma. Familjehem är uppdragstagare och det är inte ett yrke att vara familjehem. Där hamnar familjehemmen ”mitten mellan”, de kan betecknas semi-professionella. Man skulle också kunna säga att familjehem skall *rymma både och* som är titeln på den enda bok som direkt berör handledning till familjehem. (Håkansson, 2007)

Professionaliseringen av familjehemsvården innebär att den rör sig bort från den ursprungliga synen på familjehemsuppdraget som något annat än ett arbete. Riksdagens revisorer gjorde en kartläggning av familjehemsvården (Rapport 2201/02:16) och de beskriver en långsam professionalisering av familjehemsvården. Det finns enligt revisorernas mening både positiva och negativa inslag i denna utveckling. Till nackdelarna hör att antalet barn per familjehem ökar, vilket sällan gynnar de placerade barnen. Till fördelarna hör att en professionalisering kan innebära att familjehemmen får bättre kunskaper om barns behov. Att familjehem ges stöd och avlastning samt möjlighet att verka under stabila ekonomiska förhållanden kan i vissa fall vara en förutsättning för att det skall gå att leva upp till de krav som barn, föräldrar och socialtjänst ställer på dem.

Ett exempel på hur professionalisering ter sig är tillväxten av privata organisationer som säljer förstärkt familjehemsvård till socialtjänsten

Den utveckling som sker inom familjehemsvården på nationell nivå styrs, enligt revisorernas mening, inte av någon genomtänkt idé om hur familjehemsvården bör vara beskaffad.

Granskningen visar att kunskapen om hur långt denna utveckling gått och vad den innebär för de barn som placeras i familjehemsvården är dålig. (a.a. sid.83)

Handledning

Begreppet handledning innefattar ett flertal olika typer av eller modeller för handledning. Det finns många olika stilar och förhållningssätt, teorier och modeller som handledare kan utgå ifrån. Ser man tillbaka så har utvecklingen inom handledning medfört förändringar i sättet att handleda. Från att handledning tidigare varit individuellt inriktad, har det blivit allt vanligare med grupphandledning. (Söderquist, 2002)

Handledning kan sammanfattas i tre centrala och viktiga delar för handledning:

- professionell utveckling och inläring
- komma vidare i arbetet med och förhållningssättet till klienten/familjen
- avlastning och förebyggande, hjälp att orka arbetet genom möjlighet att dela med sig och få feedback. (a.a.)

Angående den första delen så tänker vi att handledning till familjehem handlar om utveckling och kunskap. I den andra delen gäller att utveckla arbetet med det placerade barnet och barnens ursprungsfamilj. Den tredje delen som handlar om avlastning och förebyggande arbete, är en viktig del för familjehemmen. Vi tycker alltså att dessa centrala delar för handledning är direkt överförbara till handledning för familjehem.

Petit/Olsson definierar handledning på följande sätt ”handledning är en frivillig form av förändringsarbete som syftar till att människor som arbetar professionellt med

förändringsarbete får möjlighet att dela sina erfarenheter, upplevelser och tankar med en eller flera personer - en handledare och eventuellt andra handledda - med målsättningen att den handledde skall bli mer kompetent i sin yrkesutövning.” (Petit/Olsson ur Söderquist 2002)

En annan aspekt är möjligheten att dela sina erfarenheter, upplevelser och tankar med andra och att få respons och feedback från dem på sitt eget agerande. Detta är en del av den professionella utvecklingen men samtidigt är också handledningen en viktig och nödvändig möjlighet att dela med andra, och definiera sammanhang som kan ha förebyggande och avlastande funktion. Utveckling sker bäst i situationer där tryggheten och säkerheten är så pass stor att det är möjligt att ta riskerna som behövs för ny inläring. (a.a.)

Handledning i grupp

Grupphandledning ger möjlighet att utnyttja ”fler ögon och öron”-perspektivet samtidigt som grupphandledning ger möjlighet till modellinläring genom att deltagarna följer handledarens arbete med någon av de andra gruppdeltagarna. Det går inte heller att bortse ifrån att grupphandledning är ekonomiskt fördelaktigare än enskild handledning.(Söderquist, 2002)

En teori beskriver en god grupphandledning som vilar på en psykodynamisk och systemisk grund. Deltagarna skapar en dynamisk enhet där gruppen-som-helhet får sitt speciella mönster för samarbete. Gruppen blir känslomässigt betydelsefull för medlemmarna, bidrar till sammanhållning och stärker yrkesidentiteten. Klienten är den osynlige huvudpersonen. Uppgiften i grupphandledningen är både instrumentell och emotionell. Detta speglar såväl praktiska som känslomässiga sidor i handledningen. I handledningen utforskar man handlingsalternativ och försöker förstå interaktionen mellan den handledde och klienten. Medlemmarna behöver känna trygghet för att kunna använda sig av handledningen. En funktion i god grupphandledning är att ge den handledde en känsla av att vara stöttad och buren. En utifrån kommande grupphandledare tillför arbete något nytt, hon står utanför gruppen, omsluter den och iakttar men sätter sig också som en-i-gruppen. Genom sin särställning har hon möjlighet att se och vid behov gå in, skydda och styra. God grupphandledning förebygger också utbrändhet hos de handledda och bidrar till kvalitetssäkring av deras arbete.(Pertoft/Larsen 2003)

Handledningsgruppen har fått en ökad betydelse och en aktivare roll, utvecklingen har gått mot en ökad betoning på resurser och kompetens, språk och dialog. Tom Andersen och hans modell med reflekterande team är ett icke-styrande och öppet sätt att konversera med klienter och terapeuter. Metoden skapades i ett handledningssammanhang. Teamets uppgift är att utvidga perspektiv och etablera en kontext för nya språkspel genom reflektion som klient och terapeut tar del av och reflekterar tillbaka på. (Andersen, 2004) Reflektion = höra något, ta in det och tänka på det innan man svarar.

Så här formulerar Tom Andersen sina tankar runt de *lagom ovanliga frågorna*. ”Om människor utsätts för det vanliga brukar de förbli detsamma. Om de möter något ovanligt kan detta ovanliga framkalla en förändring. Om det nya de möter är (alltför) mycket ovanligt stänger de av för att inte bli påverkade.”

Att de flesta familjehemmen kommer i par tillför ytterligare en dimension till grupphandledningen. Parförhållandet är mer än summan av de två individerna och paret har en egen identitet som man måste räkna med. (Hårtveit/Jensen 2005)

I den forskning som Höjer gjort om familjehem beskriver hon att fosterföräldraskapet inneburit att paret varit tvungna att tala om saker som de tidigare aldrig kommit att tala om. ”Att vara fosterförälder innebär att båda makarna måste reflektera över sig själva, sitt

förhållande och sitt föräldraskap. Både män och kvinnor uttrycker sin uppskattning över möjligheten till reflektion” (Höjer 2001, sid. 217)

Om ovanstående tänker vi att detta ställer särskilda krav på handledaren men också möjligheter då det finns ett stort behov av utrymme för reflektion.

Handledarens roll

En grundläggande fråga är om handledaren är anställd inom organisationen eller kommer utifrån. I det första fallet talar man om internhandledning, i det senare extern handledning. Om handledaren är anställd internt eller kommer utifrån, får det konsekvenser för handledningen. Det är direkt olämpligt att handledaren befinner sig i en position där han beslutar över lönehöjning, utbildning osv. i förhållande till dem han handleder. En modell för internhandledning skulle kunna vara att handledaren är placerad i en handlednings- eller utbildningsenhet som är direkt underställd verksamhetschefen. (Söderquist, 2002) Även om man som familjehemsekreterare inte är arbetsledare så finns det inslag av arbetsledning i rollen, t ex att fatta beslut om familjehemmets ekonomiska ersättning, möjlighet att gå olika utbildningar, beslut om hur umgänge ska utformas, säga upp uppdraget m.m.

Handledarens viktigaste roll är att finnas för familjehemmet så att de kan finnas för klienten. De behöver någon som regelbundet och tillräckligt ofta träffar dem och tar del av deras tankar, känslor och reaktioner. Någon som lyssnar och finns där utan att ta över eller styra hur de skall göra och vara. Någon som litar på dem och tror på deras förmåga. (Håkansson, 2007).

Den centrala rollen för handledaren är att hjälpa behandlaren att se vad som försiggår i behandlingsprocessen för att behandlaren skall bli dess herre och inte dess offer (Stiwne, 1993, ur Cajvert, 1998.) En annan beskrivning är att essensen av det handledande förhållningssättet är att upprätthålla tankerymd, att göra vad som kan göras för att skapa en takhöjd för att tänka, känna och undersöka samt att lägga märke till när takhöjden krymper och problematisera detta. (Wrangsjö, 2004)

Avgränsningen mellan handledning och arbetsledning

I handledning är det den handleddas uppgift att bestämma fokus och vad han/hon vill uppnå i handledningen, det vill säga att det är den handledda som formulerar handledarens uppdrag. I arbetsledning är det arbetsgivarens målsättning och direktiv som styr vad som sker i diskussionerna mellan arbetstagare och arbetsledare.

Detta hindrar inte att arbetsledaren också kan handleda och också gör det. Detta kan vara en besvärlig situation för arbetstagare som befinner sig i en beroendeställning. Det finns uppenbara fördelar med att arbetsledaren och handledare är olika personer och att arbetstagaren har möjlighet till hjälp och stöd på varierande sätt i olika sammanhang. (a.a. sid. 37).

Som vi ser det kan man direkt överföra detta till familjehemmets behov av extern grupphandledning och arbetsledning/handledning av familjehemsekreterare.

Utvärdering

”Att utvärdera är att blicka bakåt i syfte att förbättra manövreringar framåt” (Vedung, 1991, sid.18)

Utvärdering är ett systematiskt sätt att söka information om hur en verksamhet lyckats nå målen eller hur den fungerar. (Socialstyrelsen 1996:13)

En formativ utvärdering görs under pågående verksamhet. Denna typ av utvärdering görs i första hand för att styra verksamheten mot de mål som ställs upp samt att åstadkomma en verksamhetsutveckling. En utvärdering kan ske alternativt som egenutvärdering, med biträde utifrån eller som en kombination.(Larsson m.fl. 2005)

Vår utvärdering är en egenutvärdering. Utgångspunkten för vår utvärdering är ett eget intresse för att få mer kunskap om den grupphandledning som många av våra familjehem deltar eller har deltagit i. Vi är också intresserade av hur familjehemmen uppfattar skillnaden mellan grupphandledningen och den handledning som de får av oss familjehemsekreterare. Under de år som grupphandledningen pågått har vi naturligtvis på olika sätt fått och skaffat oss information om grupphandledningen men vi vill nu få en mer samlad bild.

Under processen med att förbereda utvärderingen gjordes en omorganisation i Varberg och nya chefer trädde till. Den grupphandledning för familjehem som pågått under lång tid började nu ifrågasättas. Argument som framfördes var att kostnaden var hög, att vi familjehemssekreterare som nu gått en dyr handledarutbildning själva borde kunna hålla i grupphandledningen eller att det fanns annan personal inom socialtjänsten som kunde ta på sig handledningsuppdraget. Ifrågasättandet av den externa grupphandledningen för familjehem gjorde att vårt behov av en utvärdering ökade för att få kunskap och argument.

Som deltagare eller ansvarig för en utvärderingsaktivitet är man ständigt indragen i ett spel om makt, och ses som en del av en maktstruktur vare sig man vill det eller inte. Här finns synliga och mindre synliga beroenden och relationer mellan människor som kan komma att förändras i anslutning till en utvärdering. Maktutövning innesluter i sig en fördelning, ett givande och tagande av handlingsutrymme mellan människor.

Som socialarbetare är man vid en utvärdering av en verksamhet med att både nyskapa, påverka och omfördela människors handlingsutrymmen. Enbart att få formulera frågeställningar att utvärdera är att påverka maktbalansen (a.a. sid. 371)

Kvalitet

3 Kap 3 § Socialtjänstlagen

Insatser inom socialtjänsten ska vara av god kvalitet.

För utförande av socialnämndens uppgifter ska det finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet.

Kvaliteten skall systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras.

Med kvalitet menas alla sammantagna egenskaper hos en produkt eller tjänst som utgör dess förmåga att tillfredsställa uttalade eller underförstådda behov hos en viss målgrupp.

(Standardiseringskommissionen)

Typiska indikatorer på tjänsters kvalitet är pålitlighet, lyhördhet, kompetens, tillgänglighet, av andra upplevt trevligt uppträdande, trovärdighet, kommunikationsförmåga, trygghet samt möjlighet till rättelse när något har gått fel.

Kundnytta är det övergripande måttet på ett servicesystems framgång. En förutsättning är att kunden tillfredsställs. Tillgänglighet och tillförlitlighet är viktiga aspekter på kundnytta. (Larsson m.fl. 2005)

”Kundtillfredsställelse är nyckeln för att bygga en framgångsrik verksamhet och detta gäller såväl för konkurrensutsatt verksamhet som för offentlig icke konkurrensutsatt verksamhet.” (a.a. sid. 374)

När man utvärderar ingår kvalitetssäkring. Ett mål för vår utvärdering är att försöka få fram familjehemmens upplevelse av handledning. Dessutom vill vi se om familjehemmen är tillfredsställda med grupphandledningen.

Intervjun

Vårt antagande är att även ett relativt litet och begränsat urval kan ge kunskap som är mycket värdefull. Det unika är viktigt, varje familjehemsförälders upplevelse är viktig. Våra respondenter, familjehemsföräldrar och en handledare, är dom som utifrån sina egna erfarenheter har något att lära oss.

”Att det man lär sig av en viss situation är i sanningen överförbart till andra situationer man möter. Det är i själva verket på det viset som människor överlag hanterar sin omvärld och sin vardag” (Merriam, 1994 sid.186).

Redovisningen av resultatet

En utvärdering bör ha en ambition att förklara. En huvudpoäng med utvärdering är att ge ett gediget informationsmaterial som underlag till eftertanke och åtgärder (Vedung, 1991). Utifrån det här resonemanget har vi valt att presentera utvärderingsmaterialet ganska utförligt. Kort utdrag och citat ur intervjuerna får ge bilder av vad familjehemsföräldrarna eller handledaren svarat och talat om utifrån olika teman, det vill säga en specifik beskrivning. Generella beskrivningar används för att visa på vad som är typiskt för just den delen av utvärderingen. Efter varje del i resultatet görs en tolkande redogörelse som vi valt att kalla *reflektion*, den visar på vad som är speciellt viktigt för oss och hur vi uppfattat och tolkat dem.(Merriam, 1994)

Praktik

Urvalsprocessen

Vi gjorde en lista med alla de familjehem som under åren gått i grupphandledning. Av de sammanlagt 55 familjehem som har gått i grupphandledning valde vi ut sex familjer. Vi ville få med familjehem som går i grupphandledning nu och familjehem som har avslutat grupphandledning. Tanken var också att få med familjehem med olika slags uppdrag; jourfamiljehem, familjehem och nätverksfamiljehem. Urvalet är inte slumpmässigt utan vi har gjort subjektiva val. Detta kan naturligtvis påverka resultatet. För några av familjehemmen är vi själva ansvariga familjehemssekreterare.

Vi skickade ett brev till de familjehem som valts ut. I brevet gavs information om syftet och att vi skulle återkomma på telefon. Efter några veckor ringde vi upp familjerna och bokade tid för intervju. Alla tillfrågade familjehem var positiva till att delta i utvärderingen.

Intervjuerna med familjehemmen och handledaren

Familjerna fick själva välja plats för intervjun eftersom vi ansåg att det var viktigt att de kände sig bekväma i intervjusituationen. Fem familjehem valde att komma till socialkontoret för att bli intervjuade. Ett familjehem valde att bli intervjuat i sitt hem. Den intervjun blev annorlunda. Det var svårare att hålla fokus eftersom de placerade barnen var där och familjehemmet blev distraherade ett flertal gånger.

Ett familjehem är ensamstående, av de övriga fem kom båda familjehemsföräldrarna till intervjun.

Vi gjorde en frågeguide till familjehemmen, se bilaga 1. Vi fick hjälp av vår utbildningsgrupp att se vilka frågor som var viktiga att ställa.

Under vår utbildning har vi tränat på att använda videokamera som ett hjälpmedel och vi såg fördelar med att använda videon vid intervjuerna. Familjehemmen reagerade på olika sätt inför denna ovana intervjusituation, alla utom en familjehemsförälder accepterade att bli videospelade. Syftet är att gå tillbaka till intervjuerna för att lyssna på det som sägs men också för att kunna se reaktioner och samspel, alltså det som inte uttrycks med ord. I analysen använder vi oss enbart av det sagda ordet, vi har alltså inte gjort någon tolkning av det osagda. Detta dels på grund av tidsbrist dels att vi inte fann det möjligt då kunskapen saknas.

Vi bestämde att en av oss ställde frågor utifrån en strukturerad frågeguide, den andre antecknade och hade möjlighet att ställa följdfrågor. Under intervjuerna fick vi på detta sätt en gemensam upplevelse. Vi ser det som en styrka då vi tolkade intervjuerna och för att kunna reflektera tillsammans. Anteckningarna var ett gott komplement till videofilmerna.

Vi ville också få med handledarperspektivet genom att intervjua den externa handledare som anlitas för vår gruppverksamhet. Till handledaren sammanställdes en egen frågeguide, bilaga 2.

Vår relation till de intervjuade

När vi fördelade ansvaret för intervjuerna valde vi att den av oss som haft minst kontakt eller ingen kontakt tidigare hade ansvaret för intervjun, skälet var att i någon mån försöka undvika att falla in i rollen som familjehemssekreterare. Vi är medvetna om att det kan ha betydelse och att familjehemmen på något plan känner sig ofria på grund av den relation som finns.

Handledaren har tidigare arbetat inom socialförvaltningen i Varberg. Eftersom handledaren har en bakgrund inom vår förvaltning, har hon också en särskild kulturkompetens. Hon har kunskap om arbetet som familjehemssekreterare och vi tänker att detta har betydelse när hon handleder familjehem. Idag arbetar handledaren på BUP, barn och ungdomspsykiatri, sedan många år.

I förhållande till handledaren är vi uppdragsgivare vilket kan ha påverkat intervjun.

Resultat

Erfarenheter

De intervjuade familjerna har med sig olika erfarenheter. Av de sex familjer som intervjuats har två erfarenheter av att vara jourfamiljehem, två av att vara familjehem i släkt/nätverk och två familjer är traditionella familjehem.

Familjerna har varit familjehem mellan 5 och 24 år. De har en sammanlagd familjehemserfarenhet om 56 år.

De sex familjehemmen har haft sammanlagt 49 barn placerade, de två jourfamiljerna står för 39 barn.

Familjerna har enbart haft uppdrag från Varberg förutom en familj som har uppdrag från Göteborg.

Familjerna som vi intervjuade har deltagit i grupphandledningen:

1,5 år

2 år

3 år, pågår

3,5 år, pågår

4 år, pågår

4 år

Handledaren är socionom med flera påbyggnadsutbildningar inom socialt arbete. Hon har handledareutbildning vid Institutionen för socialt arbete och har arbetat som handledare sedan 1999. Hon har genomgått grundkurs i familjeterapi. Handledaren är steg 1-utbildad med psykodynamisk inriktning. Hon är även leg psykoterapeut med kognitiv inriktning samt utbildad i DBT, dialektisk beteendeterapi.

Vår reflektion: I vår utvärdering möter vi familjer som har en lång och bred erfarenhet som familjehem. De har också hunnit få en hel del handledningserfarenhet. Vår externa handledare har handlett familjehem i 10 år och har därmed mycket erfarenhet av just grupphandledning för familjehem. Detta sammantaget ger en tyngd åt de svar som ges i utvärderingen.

Formen för handledningen

Sedan handledningen började har den ägt rum en gång i månaden med uppehåll under sommaren. Den har varit förlagd på kvällstid mellan 19.00 -21.00. Alla familjerna tycker att det är lagom ofta med handledning en gång i månaden. En familj säger att det är svårt ibland på kvällen på grund av barnvaktsproblem. De övriga framhåller att handledningen måste vara på kvällen för att det ska fungera med arbete, barnomsorg osv.

Alla familjer är överens om att nuvarande lokal är bra, någon uttrycker att den är mysig, även fikastunden utgör en viktig del. Handledningen sker i socialförvaltningens lägenhet som är belägen i ett hus med bostadsrätter i centrala Varberg. Lägenheten är om tre rum o kök.

En synpunkt som framkom var att det aldrig störde med kontinuerligt intag av nya familjer i gruppen.

Vår reflektion: Familjehemmen är samstämmiga i att formerna runt handledningen är bra. Vår tanke är att det är betydelsefullt att handledningen ligger på kvällstid och att det sker i trivsamma lokaler.

Förväntningar

Samtliga av familjehemmen har blivit tillfrågade av familjehemsekreterarna om de vill delta i handledningen.

Alla familjehemmen beskriver positiva förväntningar om att de ville få något; nya infallsvinklar, hjälp, att det skulle bli roligt och spännande, få råd och att få träffa andra familjehem. En fosterpappa säger att han ville kolla av första gången.

Nätverksfamiljerna uttrycker ett behov av att träffa andra i en liknande situation. Ett familjehem beskriver att hon har erfarenhet av en familjehemsutbildning som hon tyckte var bra. Även att handledningen är i mindre grupp, beskriver något familjehem som positivt. Ett familjehem beskriver att de förväntade sig att få hjälp som tonårsföräldrar då de inte själva hade den erfarenheten.

Vår reflektion: Alla familjehemmen beskriver att de vill ha något och att de hade positiva förväntningar på handledningen. Att de har en så positiv inställning till att medverka i grupphandledning anser vi har en stor betydelse. Det är inget av familjehemmen som har känt sig tvingade att delta i handledningen.

Erfarenhet av annan handledning

Flera familjehemsföräldrar har erfarenhet av annan handledning genom sitt arbete. Ett familjehem beskriver skillnaden som att familjehemshandledningen är mer personlig. Ett familjehem berättar om en erfarenhet av grupphandledning i sitt arbete, som hon betecknar som katastrofal. Handledaren ignorerade henne på grund av att hon inte hade någon utbildning och hon räknades inte som en del av arbetsgruppen, ”folk dyrkade marken han gick på”, ”han kunde fråga alla men hoppade över mig”.

Några av familjehemmen har haft handledning av BUP, barn och ungdomspsykiatri, och ser den som ett komplement till grupphandledningen.

Inget av familjehemmen beskriver att de får handledning av sin familjehemsekreterare.

Vår reflektion: Familjehemmen har både positiva och negativa handledningserfarenheter. Det är dock inget som har hindrat dem från att vilja delta i grupphandledningen för familjehem. Att inget av familjehemmen beskriver att de får handledning av familjehemsekreterarna är inget som förvånar oss. Vi har inte alltid själva benämnt vårt arbete som handledning. I ett och samma möte kan vi växla mellan råd och stöd, handledning, arbetsledning och ekonomi.

Gruppen

Alla familjehemmen uttrycker att det är en stor fördel att träffa andra familjehem. De kan prata fritt utan att känna sig hindrade av sekretess. En annan skillnad är att ”vanliga” familjer inte förstår det specifika i att vara familjehem. Det är också en möjlighet att möta andra familjehem och se att man inte är ensam. Som familjehem har man mycket gemensamt. En familj uttrycker att man lär sig mycket av varandra. Under handledningen kan man få många nya infallsvinklar, att lyssna på andra kan ge egna lösningar.

Ett familjehem uttrycker att handledningsgruppen sätter press på att man hittar nya tankar om hur svårigheter kan tacklas. Det blir ett positivt grupptryck och som familjehem "tvingas" man mogna och utvecklas. En annan familj tänker tvärtom, att för många synpunkter och förväntningar skapar stress.

De flesta familjer tycker att det är lagom storlek på gruppen med 4 par. Någon menar på att det vore lagom med 3 par. Det är viktigt att alla får komma till tals och få utrymme i gruppen. Om det är för många deltagare är risken stor att det blir det svårt att hinna med alla familjer. Flera familjehem har erfarenhet av deltagare som tar för mycket plats. En av de intervjuade jourfamiljerna berättar att de får mycket plats i egenskap av att de är just jourfamilj. Det finns också tankar om att man kan bli bortglömd om man inte tar plats i gruppen.

Ett familjehem har uppmärksammat att kvinnorna är mer aktiva än männen i gruppen.

Något familjehem säger att i deras grupp är det ibland frånvaro på grund av placerade barn som inte kan lämnas ensamma eller till barnvakt.

Ett annat familjehem i sin tur uttrycker att de nästan aldrig missar ett handledningstillfälle, "vi blir som ett sammansvetsat team".

"Ytterligare fördelar med grupphandledning är att vi kan ta hjälp av varandra utanför handledningen vid kristillfällen."

"Det är lättare att hjälpas åt om man känner varandra och vi skulle t.ex. kunna avlasta varandra."

"Vi skulle kunna ringa någon av de andra i gruppen för att få hjälp."

"Vi trivs bra ihop, vi som är där!"

Vår reflektion: Gruppen i sig blir viktig, det blir personliga relationer och familjehemmen skapar ett nätverk som de kan ta hjälp av i olika situationer. Gruppen hjälper till i utvecklingen av familjehemsidentiteten. Att kvinnorna är mer aktiva stämmer väl överens med vår erfarenhet som familjehemsekreterare. I Ingrid Höjers bok *Fosterfamiljens inre liv* tas det upp att fosterföräldrarskapet oftast är kvinnans projekt. Samtidigt så kan vi se att det är en självklarhet att både mannen och kvinnan ska gå i handledningen.

Vi förstår hur viktigt det är med att alla får utrymme i gruppen och att det är viktigt med en rättvis fördelning av tiden. Gruppstorleken har en avgörande betydelse.

Handledarens teorier och metod

Handledaren använder sig av sokratiskt tänkande. Hon använder sig också av utvecklingsteorier runt barn och ungdom, anknytningsteori, systemteori och familjeterapi. Den sokratiska frågemetoden innebär att resultatet av dialogen blir, att deltagarna inser, att de inte vet det, som de trodde sig veta. Sokrates avsikt är inte att uppnå någon definitiv sanning, utan att uppmuntra deltagarna till förnuftsmässig självreflektion. I metoden ingår frågor, avsedda att hjälpa människor att undersöka vad de tror sig veta, de personliga tolkningarna av verkligheten. (d'Elia, 2001)

Handledaren inleder alltid med en uppföljning från förra gången och gör sedan upp en agenda för dagens handledning. Det är väldigt viktigt att det som är akut kommer först, allt handlar om vad familjehemmen kommer med för konkreta problem. Gruppen har många resurser och handledaren lägger till vad hon kan. Hon anser att grupperna är lagom stora, 8-10 personer är den ideala gruppstorleken.

Handledaren anser att det är en stor skillnad att handleda familjehem jämfört med yrkesverksamma. ”Jag får tillföra det professionella tänkandet och ta fram deras kunskap och deras roll som familjehem”. En annan skillnad är att familjehemmen kommer som par. En svårighet är när erfarna familjehem, som har varit med länge, inte vill ta emot handledning, ”hur ska jag få dem att tänka på ett annat sätt?”

Vår reflektion: Den externa handledaren har många teorier att använda sig av, vilket vi tycker är en stor fördel då vi tänker att familjehem har rätt till en kvalificerad handledare. Genom sin tydliga struktur skapar hon en trygghet för gruppen så att alla deltagare blir sedda. Extra viktigt är det att tillföra professionalitet när det gäller just grupphandledning av familjehem, då de är semiprofessionella.

Vad innebär handledning

”Vi pratar om barnen, föräldrarna och om er”

Alla familjehem framhåller att grupphandledningen innebär att de får goda råd, tips, knep och vägledning, både av de andra familjehemmen och av handledaren. Ett familjehem uttrycker att hon inte vill att de andra ska tala om *vad* hon ska göra.

Ett flertal familjehem ser handledningen som en hjälp att ”lätta på trycket” och få ur sig frustration och det är det rätta stället att göra det på. Med hjälp av de andra familjehemmen har de kunnat hitta nya lösningar på svåra situationer.

”Det blir som en liten utbildning”

”Man får lite mer skinn på näsan”

”Man blir starkare och får stöd i sin gränssättning”

Några familjer tar upp att handledningen innebär att de har fått perspektiv på sin placering i jämförelse med vad de andra berättar om runt sina placerade barn.

Några familjehem ser grupphandledningen som deras ”räddningsplanka”. En jourfamilj uttrycker att de inte varit jourfamilj under så många år, utan ”gått i väggen” om de inte hade haft grupphandledningen.

”Jag blev på bra humör av grupphandledningen!”

”Det var trevligt att gå dit”.

För flera familjehem innebär handledningen att de känner sig värdefulla som får gå på handledning, att det satsas på dem och att socialtjänsten bryr sig.

Ett av familjehemmen uttrycker det så här: ”Man får se det som en förmån att man får gå på handledning, när det är kämpigt är det skönt att veta att man har sin handledningstid”.

En familjehemspappa beskriver att handledningen har inneburit att han har fått en vidare syn på familjehemsvården, vilka problem och komplikationer det kan vara. Han är förvånad över att det är så vanligt att barn bor i familjehem.

En familjehemsförälder säger att det finns en tanke med vad han gör nu. Handledningen har stärkt självkänslan och väckt en önskan om att bli en bättre familjehemsförälder.

Ett familjehem menar på att de har fått en annan syn, de är inte bara fostrare utan också vägvisare genom sitt sätt att vara.

”Herregud, vilket ansvar det är att vara familjehem”

Handledaren säger att en del familjehemsföräldrar är cementerade och har svårt att ändra sin uppfattning. En nackdel är att de lär känna varandra och umgås privat, det har hänt att de har diskuterat innan de kommer till handledningen och pratat ihop sig om vad de tycker. ”jag märker att de har behov av att prata med varandra och jag får betona ”sekretessen”. Handledningen innebär att familjehemmen blir tryggare och säkrare i sin roll som familjehemsföräldrar. Hon menar också att diskussioner och kunskap utvecklar dem, att gruppen ”pushar på”, berömmar, lever sig in och det ger också utveckling.

Vår reflektion: Vi förstår av familjehemmens svar hur viktig handledningen är för dem. Vi får beskrivningar på olika nivåer. Det kan handla om hur trevligt det är och att man blir på gott humör till att den beskrivs som en nödvändighet för att man ska kunna fortsätta som familjehem. Handledningen ger identitet och trygghet för familjehemmen. Den stärker självkänslan och väcker en ambition att vilja utvecklas. Grupphandledningen blir också en bekräftelse från socialtjänsten på att de gör en viktig insats.

Hur påverkas de placerade barnen av handledningen

Familjehemmen tycker att handledningen påverkar de placerade barnen men de har svårt att beskriva precis hur. Ett familjehem säger att de har blivit mer mjuka och kunnat släppa på vissa saker, det har blivit lugnare för barnet men också positivt för deras egna barn. Ett annat familjehem säger att det hade blivit mer kaos hemma om de inte hade haft handledning. Ett familjehem säger att de har försökt tänka lite annorlunda.

”Ibland har det räckt med att bara tänka på handledningen, så har jag stått ut”.

Ett av familjehemmen tror inte att det innebär något för det placerade barnet.

Handledaren tänker att hon ger familjehemmen hjälp med redskap om hur de hanterar jobbiga situationer. Ett annat förhållningssätt hos familjehemmet kan hjälpa barnet indirekt. Men det kan också handla om konkreta situationer med biologiska föräldrar t.ex. vid umgänge och hur de ska förhålla sig.

Vår reflektion: Vi är förvånade och lite förundrade över att de flesta familjehemmen inte ser vad handledningen innebär för de placerade barnen. De ser självklart nyttan för sin egen del men inte riktigt kopplingen till de placerade barnen.

Handledarrollen

Familjehemmen beskriver att handledaren alltid inleder med sammanfattning från förra grupptillfället. Det är hon som har ansvaret för att anteckna och vara den som kommer ihåg vad som diskuterades från gång till gång.

Handledaren frågar alltid var och ett familjehem vad de har med sig och gör upp en turordning. Den som håller på att ”koka över” har företräde under grupphandledningen. Alla familjerna är överens om att det är handledaren som tar ansvar för att alla får utrymme och att tiden skall räcka åt alla.

Flera av familjehemmen menar att handledaren ska styra upp samtalet men inte ta över. De beskriver att en av de viktigaste rollerna är att handledaren lyssnar på familjerna, att lyssna är en aktiv åtgärd. Handledaren ska även hjälpa till att finna lösningar och tillföra något i diskussionen, det kan handla om att tipsa, vägleda och ge råd. Ett familjehem säger att de vill

kunna ”bolla med” handledaren. Men det är minst lika viktigt att handledaren under handledning till ett familjehem ge utrymme till de andra familjehemmen och deras tankar och reflektioner på det som sägs.

Ett av familjehemmen menar att handledaren inte ska ge konkreta tips och råd utan istället vara en hjälp till självhjälp. Ett annat familjehem beskriver att handledaren hjälper dem att få syn på vad de gör genom spegling. Familjehemmen framhåller att det är viktigt att handledaren ger bekräftelse på deras arbete med det placerade barnet.

I slutet av handledningen har handledaren sammanfattat vad familjehemmen har pratat om under handledningen.

”välskött handledning, ingen slentrian, handledaren höll i dynamiken”

”ser inga nackdelar, det har varit så bra!”

Ett av familjehemmen kritiserar handledaren för att hon inte styr tillräckligt och tillåter att samma problem ältas om och om igen och de anser att detta minskar värdet av handledningen. Familjehemmet känner inte att handledaren bidrar till någon utveckling. Ytterligare ett familjehem beskriver att handledaren styr väldigt lite i deras handledningsgrupp, de önskar att hon styr upp diskussionen och griper in mer aktivt.

Handledaren tänker att när man kommer utifrån har man ingen makt till skillnad från familjehemssekreterarna och att det är en fördel i grupphandledningen. Hon konstaterar att det alltid är en fördel att komma utifrån som extern handledare. I grupphandledningen kan familjehemmen prata och lägga ifrån sig det de har behov av utan begränsningar, de kan t.ex. behöva prata om socialtjänsten då de är frustrerade.

Vår reflektion: Handledaren styr formen och vi märker att familjehemmen har olika uppfattning om hur väl hon har lyckats.

Familjehemmen har olika behov. För en del av familjerna är det *för annorlunda* att inte få tips och råd och för andra familjehem är det tydligt att de inte efterfrågar detta. Familjehemmen är ingen homogen grupp och det märks att de har olika utbildningsnivå, kunskap, erfarenhet med sig. Detta gör att det ställer extra stora krav på handledaren för att kunna möta så olika behov.

Skillnad mellan handledning i grupp och handledning av familjehemsekreterare

”Det är som att jämföra äpplen och päron”

Familjehemmen beskriver att det är väldigt olika slags handledningar. De menar på att de kompletterar varandra. Det är stöttning på två olika sätt.

”Det är skillnad, man kan prata om allt i gruppen det kan man inte med soc.”

Grupphandledningen är ett fritt forum där familjerna styr, de hör hur de andra familjehemmen har det och de kan diskutera men inte lösa alla frågeställningar. Ett familjehem beskriver det som om att familjehemsekreteraren blir som en arbetsgivare och gruppen är mer som deras kollegor.

Handledningen av familjehemsekreteraren blir mer av en rapportering, det handlar om beslut och ekonomi. Familjehemsekreteraren är uppdragsgivare och ”av er kräver vi svar.”

Familjehemmen tycker att grupphandledningen innebär en öppen dialog till skillnad mot handledningen av familjehemsekreteraren som är mer styrd. Det är en annan vi-känsla i gruppen.

Ett familjehem uttrycker det att de i grupphandledningen kunde de prata mer fritt om socialtjänsten. I handledningen med familjehemsekreteraren är det mer fokus på barnet och dess biologiska föräldrar. Det blir mer praktiska och konkreta frågor med socialtjänsten, t.ex. runt umgängesfrågor.

Ett familjehem framhåller ytterligare en skillnad mellan de båda handledningarna som handlar om hur ofta man träffas. Med gruppen vet familjehemmet att man träffas en gång i månaden. Med socialtjänsten är det oftast inte så utan man måste ringa och boka tid.

Vår reflektion: Familjehemmen är väldigt tydliga med skillnaden av de olika handledningarna. Vi uppfattas som arbetsgivare och inte som handledare. I familjehemsekreterarerollen ingår myndighetsutövning, vi har makt som kan påverka familjehemmen starkt samt tillsynsansvar. Vi kan handleda med det förbehållet att vi har myndighetsansvar vilket innebär att familjehemmen inte kan känna sig helt fria.

Avslutningen

Tre av familjehemmen har slutat sin handledning. Två av dem på grund av de har avslutat sitt uppdrag som familjehem och ett då gruppen var ”färdig”.

På frågan om de fick ut vad de förväntade sig av handledningen, säger en familj att ”vi fortsatte att gå så det gav väl något”. En annan familj menar att de inte fick någon annan syn på sitt uppdrag.

Av de tre familjehemmen som går kvar i grupphandledningen säger ett att de får vad de förväntar sig, men saknar någon som är i deras situation. Ett annat uppger att det är viktigt att tänka på hur grupperna sätts ihop. Den tredje familjen säger ”Vi slutar inte i första taget!” ”Det är jättebra, jag är nöjd”.

Ett familjehem tycker att det borde var obligatoriskt med handledning, både att den finns och att man ska delta.

Vår reflektion: Det är uppenbart att de intervjuade familjehemmen har väldigt olika upplevelser av vad handledningen innebär/inneburit för dem. De som har avslutat har svårare att formulera vad de fick ut av handledningen till skillnad från dem som fortfarande deltar.

Analys

Vi har valt att göra en analys av handledningssituationen utifrån systemteoretiska utgångspunkter för att förstå och hantera utvärderingen. Med Maturana som utgångspunkt har Lang, Little och Cronen lyft fram tre väsentliga domäner som finns närvarande i det psykoterapeutiska arbetet. De betonar tre domäner som det terapeutiska arbetet bedrivs inom och enligt Ingemar Andersson (ur Söderquist, 2002) är de också närvarande i en handledningssituation. De tre domänerna är

- Produktionsdomänen
- Förklarande domänen
- Estetiska domänen

I produktionsdomänen görs kontraktet för handledningen upp. Här fastställer man de regler som gäller för deltagarna. I denna domän har handledaren tolkningsföreträdare. Domänen bildar en yttre ram. Handledaren har här rollen som en expert, som delar med sig av sin kunskap till den handledde. Han är också en garant för att det terapeutiska arbetet bedrivs på ett professionellt sätt.

De här tankarna stämmer väl överens med hur familjehemmen och handledaren i vår undersökning beskriver hur viktig formen är för att skapa en bra, trygg och god handledning. Både familjehemmen och handledaren benämner sekretess som en regel, att de kan prata fritt i handledningen men inte utanför den. Handledaren beskriver att hon har det professionella ansvaret för att alla får tid under handledningstillfället. Hon har ansvar för agendan. Utvärderingen visar även att storleken på gruppen har stor betydelse, 3-4 par framförs som en lagom stor grupp. Att familjehemmen alltid vet när de ska ses igen har en avgörande betydelse för dem. Alla familjehemmen beskriver att handledningen innebär att man får goda råd, tips och vägledning. Vi anser att det hör hemma i produktionsdomänen.

Den förklarande domänen är det område, där möjligheterna till ett mer lekfullt och kreativt förhållningssätt finns. Det krävs att handledaren kan skapa förutsättningar så att deltagarna accepterar de villkor som finns. Här finns lika många uppfattningar och idéer som personer, Kartan är verkligheten, allas åsikter och vinklingar är viktiga. Handledarens förhållningssätt bör var "icke-vetande". Tankar och idéer ska mötas med positiv nyfikenhet. Med Tom Andersens ord är det att ställa de lagom ovanliga frågorna för att få en förändring. Genom att försöka få handledningen att äga rum i den förklarande domänen minskar man den handleddes och handledarens dilemman. Om man kan sätta den historia som berättas i ett annat eller nytt sammanhang minskar riskerna att man hamnar i "rätt eller fel".

Till skillnad från produktionsdomänen handlar den förklarande domänen om att familjehemmen får "lätta på trycket", få ur sig frustration, få nya perspektiv, hitta nya lösningar och få ny energi. Att få ny kunskap hör till denna domän. Här är handledarens roll att allas åsikter och vinklingar kommer fram och är lika viktiga. Ett av våra familjehem beskriver väldigt tydligt att handledaren inte ska ge konkreta tips och råd utan istället vara en hjälp till självhjälp. Det framkommer också att handledaren måste ge familjehemmen utrymme så att deras tankar och reflektioner kommer fram. För flera familjehem är detta *för annorlunda*, de är kritiska till att handledaren inte styrde och grep in mer aktivt. De har ett större behov av mer handfasta råd och tips som hör hemma i produktionsdomänen.

Den estetiska domänen bör ständigt vara närvarande. Denna domän innehåller de moraliska och professionella värderingar som vi har. Den hjälper oss att veta när situationen kräver att vi måste lämna den förklarande domänen för att prioritera produktionsdomänen. Ett exempel på detta kan vara när fakta, som framkommer i handledningssituationen, tvingar handledaren att frångå den neutrala hållningen. En sådan situation kräver åtgärder utifrån ansvaret som handledare. Ett exempel från vår utvärdering är när handledaren beskriver sin svårighet att få familjehem att tänka på ett annat sätt.

Handledaren har en bred teoretisk grund och familjehemmen har en bred erfarenhetskunskap som sammantaget skapar estetiska domäner. Därtill kommer alla de värderingar som vi alla bär med oss.

I vår utvärdering beskriver både familjehem och handledare hur de växlar mellan de olika domänerna. För några är det tydligt att den förklarande domänen känns *för ovanlig* för att kunna ta till sig, då de efterfrågar mer konkret och handfast handledning. För att beskriva det med Tom Andersens ord ”Råd och tolkningar används endast om det skulle vara alltför ovanligt för dem vi talar med om vi inte kommer med råd och tolkningar.”(Andersen, 2005, sid. 65) För några familjehem är det tvärtom, i den förklarande domänen känner de att de får god handledning.

När familjehemmen ska beskriva skillnaden mellan grupphandledning och handledning av familjehemsekreterare är det tydligt att den handledning som ges av familjehemsekreteraren framförallt hör hemma i produktionsdomänen. Grupphandledningen däremot växlar mellan de tre olika domänerna.

Slutdiskussion

Familjehemmen tycker genomgående att grupphandledningen är eller har varit bra. Det har framkommit många synpunkter på olika delar av handledningen, både positiva och negativa. När vi samlar ihop synpunkterna tycker vi att de positiva åsikterna överväger. Värdet av handledningen kan bara mätas av de handledda. Det verkar finnas en konsensus om hur man bör mäta värdet av handledning – det är uppenbarligen de handledda som avgör detta. (Petit ur Söderquist 2002).

Vad handledningen innebär för de placerade barnen har familjehemmen svårt att se, vi får många funderingar på hur det kommer sig. Är det en brist i gruppen? Hos handledaren? Eller handlar det om en oförmåga att formulera vad det innebär för barnen? I vår utvärdering får vi inte svar på detta.

En nackdel med grupphandledningen skulle kunna vara att den ytterligare bidrar till professionaliseringen av familjehemsvården, den förstärker familjehemmet som en profession och kommer längre ifrån tanken om det ”vanliga” familjehemmet.

Som vi ser det överväger fördelarna, framförallt genom att familjehemmen utvecklas och får ökad kunskap. De hittar nya lösningar på svåra situationer. De känner sig också bekräftade och stärkta i sin roll som familjehem. Genom möjligheten att dela med andra får familjehemmen ork att fortsätta sitt uppdrag och risken för sammanbrott minskar.

Utifrån de svåra uppdrag som familjehemmen har ser vi grupphandledningen som ett viktigt komplement till det stöd som de får av familjehemsekreteraren. Vi anser att familjehemsekreterarrollen behöver utvecklas och den här utbildningen har gjort oss medvetna om det.

Vi har framförallt blivit uppmärksammade på skillnaden mellan handledning i

produktionsdomänen och den förklarande domänen. Som familjehemssekreterare kan vi ju aldrig enbart vara i förklaringsdomänen då vårt arbete till stor del hör till produktionsdomänen. Vårt arbete innebär att vi både ska kontrollera och stödja familjehemmen. Utifrån det här sättet att se på handledning anser vi att det är omöjligt för familjehemssekreteraren att ta på sig rollen som grupphandledare. Om man skall använda sig av intern handledare krävs det i så fall att handledaren är frikopplad från verksamheten.

För familjehemmen är det viktigt att de får vara i den förklarande domänen, de får ett unikt utrymme att dela tankar och känslor med andra i samma situation. Gruppen ger dem ett fritt utrymme där allt kan diskuteras. Det kan inte nog betonas hur viktigt det är att handledaren har utbildning i handledning och har tillräcklig kunskap om familjehemsvård. Om handledaren befinner sig alltför mycket i produktionsdomänen finns en risk att familjehemmen hamnar mellan handledaren och familjehemssekreteraren. I produktionsdomänen handlar det om rätt och fel, beslut, metoder etc. Handledaren och familjehemssekreteraren skulle kunna börja konkurrera om ”sanningen”.

Vi tycker att det är viktigt att extern grupphandledning ska erbjudas familjehemmen men vi anser inte att det ska vara ett krav på att alla måste delta. För att handledning ska vara verksamt krävs att familjehemmet vill delta frivilligt.

Vi hävdar att Socialtjänsten i Varberg kommun skall vara stolta över den externa handledningen som erbjuds våra familjehem och som tydligt har inneburit en kvalitetshöjning av familjehemsvården. Det är viktigt att det inte bara är privata aktörer som svarar för kvalitetsutveckling utan att det även måste kunna ske i kommunal regi.

Referenser

- Andersen, Tom (2005) *Reflekterande processer*. Mareld,
- Cajvert, Lilja (1998) *Behandlarens kreativa rum*, Studentlitteratur, Lund
- d'Elia, Giacomo(2001) *Kognitiv psykoterapi*, Svenska föreningen för psykisk hälsa
- Eriksson, Bengt och Karlsson Per-Åke (1998) *Utvärdera bättre –för kvalitetsutveckling i socialtjänsten*. Gothia, Stockholm
- Håkansson, Carina(2007) *Att rymma både och*, Mareld, V Frölunda
- Hårtveit, Håkon och Jensen,Per (2005) *Familjen plus en* Mareld, Falun
- Höjer, Ingrid(2001) *Fosterfamiljens inre liv*, Göteborgs universitet
- Larsson, Sam, Lilja, John och Mannheimer, Katarina (2005) *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Studentlitteratur, Lund
- Merriam, B Sharan (1994) *Fallstudien som forskningsmetod*. Studentlitteratur, Lund
- Pertoft, Mona, Larsen Birgitta (2003) *Grupphandledning med yrkesverksamma i människovård*, Liber, Stockholm
- Riksdagens revisorer, rapport 2001/01:16 *Familjehemsvården*
- SOU 2005:81 *Källan till en chans*
- Söderquist, Martin (red.), (2002) *Möjligheter*, Mareld, Smedjebacken
- Vedung, Evert (1991) *Utvärdering i politik och förvaltning1991*. Studentlitteratur. Lund
- Vinnerljung Bo (1996) *Svensk forskning om fosterbarnsvård*. 1996 CUS och Liber utbildning AB
- Wrangsjö, Björn(2004) *Utforska tillsammans*, Mareld

Bilaga 1

Frågeguide Familjehem

Hur länge har ni varit familjehem?

För hur många barn? Andra kommuner?

När började du i grupphandledning? Hur länge deltog du?

Vad var anledningen till att du började i grupphandledning?

Kommer du ihåg vad du tänkte, hade för förväntningar innan du började?

Hur var handledningen upplagd?, tid, plats, rum

Gruppens roll i handledning? Var gruppen lagom stor? Fick alla utrymme i gruppen?

Vad innebär handledning för dig?

Vad är handledarens roll, som du ser det?

Vad är fördelar med grupphandledning?

Vad är nackdelar med grupphandledning?

Erfarenhet av annan typ av handledning?

Vad har grupphandledningen inneburit för dig som familjehem? Har den t.ex hjälpt er att lösa konflikter, påverkat umgänget?

Har handledningen inneburit något för ditt placerade barn/ungdom?

Skillnaden mellan grupphandledning och enskild handledning av familjehemssekr.

Om du har slutat i handledningen, vad var skälet? Var det lagom länge?

Fick du ut vad du förväntade dig av grupphandledningen? Utveckling, inneburit skillnad

Har ni fått en annan syn på ert uppdrag?

Några frågor som inte ställt, något mer som ni vill tillägga?

Bilaga 2

Frågeguide till handledaren?

Vad har du för utbildning?

Hur länge har du handlett familjehem?

Vilken, vilka teorier baserar du din handledning på?

Har du någon särskild handledningsmetod?

Längd, omfattning på handledningen

Är det någon skillnad att handleda semiproffesionella?

Fördelar att handleda familjehem i grupp

Nackdelar -"-

Fördelar/nackdelar att vara extern handledare

Rollfördelningen gentemot familjehemssekr.

Hur ser du på handledningens roll för familjehemmens utveckling?

Vad innebär handledning till familjehem för de placerade barnen/ungdomarna?

HEJ !

Vi går på en vidareutbildning för familjehemssekreterare i Göteborg. Som en del av utbildningen skall vi skriva en mindre uppsats. Vi har tänkt göra en utvärdering av den grupphandledning för familjehem som ni går/har gått.

Vi vill intervjua er om tankar, åsikter, erfarenheter av handledningen. Intervjun kommer att ta ca en timma. Vi kommer att ringa er för att höra om ni vill delta och i så fall boka en tid.

Vänliga hälsningar

Pia Gunnarsson
Familjehemssekr
Tel: 88889

Ann Dahl
Familjehemssekr.
Tel:697139